

KIRGIZISTAN BİSKEK'TEKİ ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNİN GİRİŞİMCİLİK EGİLİMLERİ ÜZERİNE YAPILAN BİR ÇALIŞMA

Dr. Ayşe İRMİS

Pamukkale Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi

İşletme Bölümü Öğretim Üyesi

Özet

Bu çalışmada sosyalist-planlamacı ekonomik sistemden piyasa ekonomisine geçmeye çalışan Kırgızistan'da girişimcilik eğilimleri incelenmeye çalışılmıştır. Bu doğrultuda Kırgızistan-Biskek'te bulunan üniversitelerin iktisadi ve idari bilimler fakültesi son sınıf öğrencilerinde mesleki eğilimler ve paralelinde girişimcilik eğilimleri incelenmiştir. Çalışmadan elde edilen bulgulardan, geçiş ekonomisi mahiyetinde olan ve teorik düzeyde girişimcilik eğiliminin düşük olmasının beklendiği Kırgızistan'da özellikle kamu işlerinde çalışmanın getirisinin düşüklüğüne bağlı olarak bu ekonomide henüz yeni olarak bilinen bankacılık ve kendi isini seçme eğiliminin yüksek olduğu tespit edilmiştir.

1. Giriş

Küresellenmenin en hızlandırıcı unsuru SSCB'nin dağılmasıyla kendi kapalı kutusu içerisinde tuttuğu herdevletin beseri, coğrafi, ekonomik, kültürel ve tarihsel unsurlarıyla ortaya çıkması olmuştur. Dünyanın diğer ülkelerinden ve bölgelerinden demir perdelerle saklanan bu topluluklar bağımsızlıklarına kavusmalarıyla beraber kapılarını dünyanın diğer bölge ve topluluklarına açmışlardır. Eski sistemden fazla tanımadıkları yeni sisteme geçme sakinliğiyle yeni bağımsız ülkeler serbest piyasa ekonomisinin diline göre emek gücü, hammadde, yeraltı kaynağı, sermaye vb. pek çok bakış açısından *yatırım* ve *pazar* alanları olmuştur. Çok kısa sürede yabancı yatırımcıların akin ettiği, ucuz emek gücü, ucuz hammadde, ucuz yer altı kaynakları

ama bir o kadar da ürünlerini sunacakları pazar alanları olarak görülen BDT ülkeleri fayda-maliyet analizleri bakımından elverişli bölgeler olarak görülmüştür.

Bu ülkelerden biri olan Kırgızistan da bu gün Amerika, Almanya, Fransa, Türkiye, Kore, Çin vb. ülkeler için önemli bir yatırım alanı ve pazar yeridir. Yeni tanistikları kapitalist anlayışın bütün gerçekleri Kırgızistan'da varlığını göstermeye başlamıştır. Kilometrelerce uzakta bulunan ülkeler ve bölgeler yeni yatırım ve pazar alanı olarak gördükleri Kırgızistan'da sermayelerini ve karlarını artırmak için yollarını aramaktadırlar. Elbetteki sermaye sahibi olma, üretme, üretileni pazara sunma ve ürüne pazarda değer bulma güç faktörüyle ilgilidir. Gücün anlam bulması ise karşı taraf üzerinde yaratılan etkiye bağlıdır. Diğer BDT ülkeleri gibi Kırgızistan'ın açık sistem özelliğini kazanmış olması etkileme ve etkilenme açısından da açık olduğu anlamına gelmektedir. Etkileme yaratacağı güce bağlıdır. Serbest piyasa ekonomisi için yaratılacak bu gücün kaynağı yatırım, üretim ve pazarlama başka bir ifadeyle girişimciliktir. Girişimcilik en basit tanımıyla üretim faktörlerini bir araya getirerek üretim sürecinde bulunmaktır. Bugünün küresel dünyasında ise girişimcilik yenilikleri yaratmak, yeni ürün ve faktörleri yeni tekniklerle üreterek yeni pazarlara girebilmek, kaos ya da karmasalarda dengeyi yaratarak fırsatlardan yararlanmak ve tehditleri fırsatlara çevirebilmektir (**Irmis ve Emsen, 2002:17-18**). Kırgız halkının tek taraflı etkilenen olmamak, var olabilmek ve gelişebilmek için içerisine yeni girdiği sistemin girişimcilik sürecini kendi girişimcileriyle yaşamaları gereklidir. Bu sebeptendir ki, araştırmanın konusunu üniversite gençliğinin girişimcilik eğilimi oluşturmaktadır. Yapılan çalışmada Kırgızistan hakkında genel bilgi verildikten sonra Kırgızistan'la ilgili gözlemler anlatılmış ve daha sonra yapılan alan araştırmasının sonuçları verilmiştir.

2. Kırgızistan Hakkında Genel Bilgi

1991 yılında Cumhuriyet olan Kırgızistan, Sovyet Sosyalist Cumhuriyet Birliğinin (SSCB) dağılmasıyla yeni ve bağımsız bir sisteme sahip olmuş ve kapitalist piyasa şartlarının içerisine girmiştir. Bağımsızlığını elde etmesinden iki yıl sonra 1993 yılında, daha önceden para birimi olarak Ruble'yi kullanan (SSCB'nin para birimi) Kırgızistan kendi para birimi olan SOM'u uygulamaya koymuştur. (**Akayev, 1997:1353**) SSCB'nin eski üyesi olan pek çok Cumhuriyet gibi Kırgızistan'ın da 1991'de elde ettiği bağımsızlığını geniş anlamda çok büyük bir mücadelenin sonucunda elde ettiği söylenemez. Tükenmiş olan totaliter rejimin merkezden kendiliğinden dağılması yeni cumhuriyetleri doğurmuş ve onları demokratik değişiklikleri aramaya ve kapitalist ekonomiye geçişe yöneltmiştir. Bu sebeptendir ki, Kırgızistan'nın kapitalist sistem içerisinde var olma ve diğer devletler karşısında bağımsız kalma mücadelesi yeni dönemi için bütün hızıyla başlamıştır (**Koichuyev:99**).

Sovyetler Birliği dağılırken Kırgızistan'da tarım sanayi, maden sanayi ve makine sanayi önemli bir paya sahipti. Özellikle araba, elektronik hesap makineleri, tezgahlar, prese-tasnifçi makineler, elektrikli motorlar ve elektrik lambalarının üretiminde, ayrıca bir takım yapı gereçleri, mobilya, tekstil ürünleri, ayakkabı üretimi, konservecilik ve deri üretimi alanında Kırgızistan'da merkezden yapılandırılmış sanayinin varlığından bahsedilebilir. Cıva, antimon, altın, kömür gibi işletilmekte olan maden yataklarının haricinde büyük hidroenerji üretimine de sahip olan Kırgızistan tarıma dayalı ekonomik yapısına rağmen hafif sanayi ve mikro elektronik alanlarda kendi bölgesi içerisinde gelişme kaydetmiştir (**Kalambekova, 1996:8**). Görülmektedir ki, Kırgızistan eski kültüründeki göçebe özelliklerine ve tarıma dayalı yapısına rağmen sanayi alanında da bir üretim gelenegine ve tecrübesine sahiptir. Fakat bu tecrübe bireylerin sadece uzman oldukları konularda üretime yaptıkları katkı kadar kalmıştır. Karar verme, organize etme, koordine etme ve risk alma konusundaki bütün yönetsel ve girişimle ilgili faaliyetler kanunlar ve prosedürler çerçevesinde merkezden gerçekleştirilmiştir. Böylece bireyler girişimde bulunma, yatırım yapma, inisiyatif kullanma, risk alma ve yönetmeyle ilgili geniş çaplı bir tecrübeye sahip olamamışlardır.

1991 yılından sonra Kırgızistan yeni bir sisteme geçişin sancılarını da beraberinde yaşamaktadır. Daha önceden ülkede sermaye birikiminin sağlanamaması, üretim ve yatırım kararlarının merkezden verilmesi ve özel sektörle ilgili herhangi bir tecrübeye sahip olunmaması daha önceki yatırımların özelleştirilmiş olmasına rağmen etkin işletilememesi ve pek çoğunun kapatılması sonucunu doğurmuştur. Eski dönemden kalan pek çok üretim yerinde, üretim durmuş makineleri ve binalarıyla çürümeye bırakılmıştır. Ayrıca Kırgızistan'ın komşu ülkelere göre ham petrol, doğal gaz, kömür, pamuk üretimi gibi alanlarda da oldukça düşük düzeyde kaynağa sahip olması (**Gumpel, 1994:20-22**) onun yeni girişimler için sermaye bulmasında ciddi bir engel teşkil etmiştir. %74'ü devlet sektöründe istihdam edilen işgücü (**Budak, 1997:1262**) yeni sisteme geçiş ve bunun sonucundaki özelleştirmeyle beraber yüksek oranda işsiz kalmıştır. Eğitim almış üniversite veya teknik okullarda uzmanlık kazanmış nüfusun bir kısmı kendi uzmanlık alanlarını kullanamamakta ya işsiz olmayı tercih etmekte ya da soförlük, yük taşıyıcılığı, amelelik, temizlik işçiliği gibi yüksek vasıf gerektirmeyen işlerde çalışmaktadırlar. İşgücünün bir kısmı da komşu ülkelere ve özellikle Rusya'ya göç etmiştir. Kırgızistan Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Merkezinin yaptığı çalışmaya göre 2001 yılının ilk yarısında 11900 kişinin Kırgızistan'dan göç ettiği ve bunların %70'inin de sadece Rusya'ya göç ettiği tespit edilmiştir (**Kyrgyz Economic Outlook, 2001:17**). Bununla beraber özellikle hizmet sektörü, eğitim sektörü, tekstil sektörü ve altın madeninin işletilmesi konusunda yabancı sermaye yatırımları söz konusu olmaktadır ve Kırgızistan dışarıya göç eden nüfusuna göre çok düşük miktarda

kalmakla beraber 2001 yılının ilk yarısında aynı kaynaktan elde edilen verilere göre 2500 kişi iç göç almıştır.

3. Yeni Düzen İçerisindeki Kırgız Halkıyla İlgili Gözlemler

SSCB'nin felsefe olarak kabul ettiği ve onun özünü oluşturan Marksizm; liberalizm ve kapitalizmin kabul ettiği piyasa ekonomisi ve bireysel mülkiyet anlayışından vaz geçerek üretim araçlarının kamu mülkiyetine devrini benimsemiştir. Üretim araçlarının kamu mülkiyetine devredilmesinin ana amacı emegin sömürsünü ve kendi çıkarları pesinde kosan fertlerin toplumsal çıkarlara zarar vermesini önlemektir. Marksizme göre bireysel girişim ve mülk edinme özgürlüğünü içinde barındıran piyasa ekonomisi insanlara becerilerine göre üretim yapabilme imkanını tanımakta fakat herkese ihtiyacına göre tüketim yapma fırsatını vermemektedir. Böyle bir eşitliğin ancak devlet tarafından sağlanabileceği çünkü devletin herkesin ihtiyacını aşağı yukarı bileceği kabul edilmiştir. Üretim araçlarının kamu mülkiyetinde olması üretim, tüketim, ve yatırım gibi girişimcilikle ilgili kararların da devlet tarafından verilmesi sonucunu doğurmuştur. Sadece kazandığını harcayabilen ve mülk edinme özgürlüğü olmayan bireyler servet biriktirme gayesiyle bir baskasını sömürme durumunda kalmayacaklar ve böylece toplumsal çıkarlara zarar verilmeyecektir (**Demir, 1996:109**). Görülmektedir ki, Marksizme göre insanlar topluma zarar verme potansiyelini içinde taşıyan bireylerdir ve bireylerden oluşan toplumların çıkarları daima bireysel çıkarlardan öndedir. Bununla beraber, toplumsal çıkarların sağlanması üretime ve üretim konusuna karar veren, bireylerin neyi ve ne kadar tüketeceğini ve hatta ihtiyaçlarının ne olabileceğini belirleyen devletin elindedir. Devletin merkezi coğrafi olarak binlerce kilometre uzakta olmakla beraber, yatırım ve üretim kararları, kaynakların dağıtımını ve kontrolü bu merkezden ve bu merkezin kısmi delegasyonu ile hareket eden yerel devlet temsilcileri tarafından verilmektedir. Halk sadece kendilerine verilen emirleri yerine getirip, üretim sürecinde yer almakta üretim konusunda bireysel olarak herhangi bir risk almadığı gibi herhangi bir yönetim kararına da katılmamaktadır. Böylece, marksist sistemin içerisinde bulunan bireyler iş yaptırma, girişimde bulunma, yönetme, kaynak dağıtma ve karar verip verdikleri kararların sorumluluklarını üstlenme gibi serbest piyasa ekonomisinin gerektirdiği becerileri ve vasıfları tecrübe etmemişlerdir. Dolayısıyla SSCB'den yapısal olarak çıkan ve kendi Cumhuriyetini kuran Kırgızistan'da mantalite olarak eski sistemden kalma geleneklerin varlığı birden yok edilememiştir. Bu geleneklerden birincisi yukarıdan verilen emir üzerine hareket etmeye alışmış bireyler kendi inisiyatif ve kararlılıklarını yeterince kullanma becerisini henüz yeterince sağlayamamışlardır. Gerekli olan şeylerin devletten beklenilmesi alışkanlığı kısmen de olsa hala devam etmektedir. Miras kalan ikinci gelenek ise serbest piyasa ekonomisi için en büyük engellerden biri olarak görülebilecek husustur. SSCB dönemi ideolojisinde ticaretle uğrasan insanlar

küçümşenmiş ve alaycı bir bakışla değerlendirilmiştir. Bu sebeple serbest piyasa ekonomisindeki alış-veriş ve satıcılık işleri uzun bir süre yadigarlanmıştır (Kalambekova, 1996:10).

Çalışma müddetince yapılan mülakatlardan da elde edilen sonuçlarda SSCB dönemini yasamlarının uzun bir kesitinde yaşayan bireylerin serbest piyasa ekonomisi şartlarına özellikle ticaret yaparken alışamadıkları ve yadigarladıkları tespit edilmiştir. Bu mülakatlardan birinde görüşme yapılan Akademisyen bir Hanımın söyledikleri özellikle ilgi çekici ve diğer mülakatları özetler nitelikteydi: “Pazara gitmekten rahatsız oluyorum, biliyorum ki bana söyledikleri mamulün fiyatı onun asıl değeri değil. Daima olması gerekenden daha yüksek fiyat söylüyorlar. Siz Türkiye’den gelenler ve diğer yabancılar alışveriş yaparken pazarlık yapabiliyorsunuz ama Kırgızların bir çoğu gibi ben de bu pazarlığı yapmaktan utanıyoruz. Mali olması gerekenden çok daha yüksek fiyata aldığımı bilmekle beraber fiyat indirimini istemekten korktuğum için ilk söylenen fiyattan satın alıyorum. Bu bize eski sistemden kaldı, bu tür istekler oldukça ayıp karşılanırdı”. Burada dikkat çeken iki ayrı gruptan söz etmek mümkündür. Bunlardan birincisi mamul satın alırken fiyatının hak ettiği değerden çok daha yüksek olduğunu bildiği halde pazarlık yapmaktan “utanç” duyan grup diğeri ise bu grupla aynı değeri ve sistemi paylaşmış olmasına karşın, mamule hak ettiği değerden daha yüksek fiyat koyarak (ve fiyat üzerinden pazarlık yapmayı umarak) mamulünü satmaya çalışan gruptur.

Bir diğer gözlem üniversite öğrencileri üzerinde yapılmıştır. Bu yıl içerisinde üniversiteden mezun olan işletme bölümü öğrencilerine iş bulmak gayesiyle ilgili fakülteden bir öğretim elemanı görevlendirilmiştir. Yeni mezunların büyük bir kısmına uluslararası işletmelerde iş bulunmasına rağmen öğrencilerin ilk tepkileri işletmenin adını öğrendikten hemen sonra, şirketle henüz bir görüşme yapmadan öğretim üyesine alacakları ücreti sormak olmuştur. Üçüncü gözlem, pazarlama alışkanlıklarıyla ilgilidir. SSCB döneminde kendi içerisinde herhangi bir pazarlama fonksiyonuna sahip olmayan Kırgız halkı serbest piyasa ekonomisine geçişten sonra pazarlamayla ilgili bir takım faaliyetleri de gerçekleştirmeye başlamıştır. Yeniden yapılanmanın ilk dönemlerinde “Baskent Biskek’de bile insanlar özellikle gıda maddesi satılan yerlerde ihtiyacı olan her şeyi satın alma lüksüne sahip değildi, ne bulursa onu alma zaruretiyle karşı karşıya idiler. Dükkanlardan alınan bir şeyi en basitinden bir gazete kâğıdına bile sarıp verme alışkanlığı yoktu” (Budak, 1997:1258). Hatta et ve tavuk gibi ürünlerin bile paketleme yapılmadan doğrudan satın alanların eline verildiği Kırgızistan’a ilk 1990’li yılların başında gelen kişiler tarafından anlatılmaktadır. Bugün ise bu durumun profesyonel anlamda geliştiği söylenemese bile alınan ürünler bir posete konularak sunulmakta, hatta istenildiği takdirde mamuller (özellikle hediyelik eşyaları) süslü kâğıtlar ve rafya ile paketlenmektedir.

Yapılan mülakatlar ve gözlemler sonucunda da görülmektedir ki, Kırgız halkında serbest piyasa şartlarına geçiş tüm hiziyla kendini göstermektedir. İnsanlar kendi girişimlerini gerçekleştirebilmek ve devam ettirebilmek için yeni tanıdıkları sistemin gerçeklerine yanlış veya doğru uygulamalarla, sorgulamalarla ve bazı zamanlarda deneme yanılma usulleriyle uyum sağlamaya çalışmaktadırlar.

Elbetteki kapitalist sistemin ve serbest piyasa şartlarının en belirgin özelliklerinden biri de girişimciliğdir. Girişimcilik en basit tanımıyla iş ve işletme kurmak olarak ifade edilir. Bu doğrultuda girişimci sermaye sahibi, yatırımcı veya işveren olarak algılanmaktadır. Halbuki modern anlamda işe girişimcilik kavramı Drucker'ın tanımıyla örtüşmektedir. Drucker'e göre girişimci mutlaka sermaye sahibi, yatırımcı ve işveren değil, risk alan ve yaptığı işi farklı yapan kişidir. Kilit kavramları yenilik yapmak ve farklılaşmak olan girişimciler toplumsal kaynakları düşük verimlilik alanlarından yüksek verimlilik alanlarına yönelen kişilerdir (Dinçer, 1998:79). Açık ki Kırgızistan için modern anlamda ve pek çok gelişmiş ülkenin sahip olduğu içerikteki girişimcilik kavramı ve tanımı henüz anlam bulmamıştır. Dolayısıyla girişimcilik sermaye sahibi olma, iş kurma ve risk üstlenme şeklinde algılanmaktadır. Bununla beraber eski kapalı sistemden yeni, açık ve rekabet gerektiren sisteme geçen Kırgızistan'da klasik anlamın ağırlıklı olduğu girişimcilik olgusu eskiye göre farklı olan ve yeni olanı yaratma açısından da önem arz etmektedir. Özellikle iletişim ve ulaşım imkanlarındaki gelişmeler daha büyük farklılıkları ve yenilikleri getirecek bu da kalkınmayı sağlayacaktır (Cüceloğlu, 2001:228). Fakat bu ekonomik kalkınma ancak ekonomik bağımsızlığın korunmasıyla mümkündür. Pek çok Orta Asya Devleti gibi Kırgızistan'da özellikle Rusya'ya ve kendilerine yardım eden "yurt dışındaki" kurumlara ve uluslararası kuruluşlara borçlanmıştır (Koichuyev:99). Borçların ödenmesi ve kalkınmanın sağlanmasının yolu işe üretimden ve girişimcilikten geçmektedir. Bu sebeple yapılan çalışmanın konusunu öğrencilerin meslek tercihleri ve kendi işletmelerini kurma (girişimde bulunma) konusundaki eğilimleri oluşturmaktadır.

4. Araştırmanın Amacı, Yöntemi ve Varsayımları

4.1. Çalışmanın yöntemi

Çalışma Biskek'teki üniversitelerin İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi 3. ve 4. sınıf öğrencilerine yapılmıştır. Özellikle İktisadi ve İdari Bilimler Fakültelerinin seçilme sebebi bu fakültelerde geleceğin girişimcilerinin profesyonelce yetistirmesidir. Çalışma öğretim yılının ikinci döneminin sonuna doğru fakülteyi bitirmekte olan ve 4. sınıfa geçmek üzere olan öğrencilere yapılmıştır. Anakütleden tesadüfi olarak seçilen fakültelelere toplam 500 anket dağıtılmıştır. Dağıtılan anketlerden toplam 305 tanesi geri gelmiş ve bunlardan da 241 tanesi değerlendirilebilir nitelik

göstermiştir. Anketler SPSS paket programıyla değerlendirmeye tabii tutulmuştur. Yapılan istatistikî analizler sonucunda veriler yorumlanmıştır.

4.2. Çalışmanın Amacı

Arastırmanın birinci amacı Kırgızistan Biskek'teki girişimcilikle ilgili profesyonel eğitim alan öğrencilerin meslek tercihlerini tespit etmeye yöneliktir. Öğrencilerin hangi meslekleri ne derecede önemli gördükleri ve kendi işletmelerini kurma başka bir ifadeyle girişimde bulunma konusunda eğilimlerinin nasıl olduğu ortaya konulmak istenmiştir. İkinci amaç, öğrencilerin meslek tercihlerinde hangi faktörleri önemsedikleri ve özellikle girişimcilikte hangi faktörleri hangi seviyede önemsediklerini tespit etmektir.

Üçüncü amaç ise mesleklerle meslek seçerken göz önünde tutulan faktörler arasında kurulan bağlantıyı görmektir. Böylece özellikle girişimcilik ile girişimciliğin içerdiği faktörler arasında ve diğer meslek alternatifleriyle onların içerdiği faktörlerin doğru algılanıp algılanmadığı belirlenecektir.

4.3. Arastırmanın Varsayımları

1. Öğrenciler yeni sisteme geçiş aşamasında ve serbest piyasa kültürüyle adaptasyonu sağlarken girişimciliğin önemli olduğunu kavramışlardır ve büyük bir çoğunluğu gelecekte kendi işini ve işletmesini kurmak istemektedir.
2. Aldıkları işletme ve iktisat alanlarındaki profesyonel eğitimleri dolayısıyla girişimciliğin içerdiği faktörler öğrenciler tarafından bilinmekte ve algılanmaktadır.
3. Hala geçiş dönemini yaşayan öğrenciler devlet memurluğunun toplumsal statüye sahip olduğunu düşünmekte fakat girişimciliği toplumsal statü açısından daha üstün kabul etmektedirler.
4. Öğrencilerin serbest piyasa ekonomisine geçiş sürecinde iyi bir kazançla sahip olma arzuları yüksektir ve kar elde etmeyi oldukça önemli görmektedirler.
5. Öğrenciler gelecekte kendi işletmelerini kurarken sermaye eksikliğini, devlet politikalarını ve bireysel davranış modelinin olmamasını karşılasacakları en büyük engel olarak görmektedirler.

5. Araştırmanın Değerlendirme Sonuçları

5.1. Demografik ve Sosyal Faktörler

Anketimize katılan öğrencilerin %66.8'i kız, %33.2'si erkektir. Öğrencilerin %64.3'ünün doğum yeri il olup, %65.6'sinin annesi %62.7'sinin de babası üniversite ve üstü eğitim düzeyine sahiptir. Anne ve babaların meslekleri Tablo 1 'de gösterilmiştir.^(*)

Tablo 1: Anne ve Babanın Meslek Durumu

Meslekler	Annenin mesleki durumu		Babanın mesleki durumu	
	M.F. ^(*)	N.F. ^(**)	M.F.	N.F.
Çiftçi	5	2,1	16	6,6
Kamuda çalışıyor	93	38,6	86	35,7
Özel şirkette çalışıyor	21	8,7	33	13,7
Esnaf-tüccar	19	7,9	8	3,3
Kendi işletmesi var	3	1,2	12	5,0
Emekli	21	8,7	30	12,4
AnneEv hanımı, Baba işsiz	76	31,5	23	9,5
Toplam	238	98,8	208	86,3
Cevapsız	3	1,2	33	13,7
Toplam	241	100,0	241	100,0

(*) M.F. Mutlak Frekans

(**) N.F. Nispi Frekans

Ankete katılan öğrencilerin annelerinin ve babalarının %50'ye yakını ya su anda kamuda çalışmaktadır ya da kamudan emekli olmuşlardır. Su anda annelerin %9.1'i, babaların ise %8.3'ü esnaf ve tüccar olarak faaliyet göstermekte veya kendi işletmesine sahiptir. Ankete katılan öğrencilerin büyük bir çoğunluğunun anne babalarından gördüğü girişimcilik ve bir işyerine sahip olmayla ilgili herhangi bir tecrübeleri söz konusu olmamıştır. Yapılan diğer çalışmalarda girişimcilik potansiyeline sahip olan öğrencilerin babalarının büyük bir bölümünün serbest meslek sahibi olduğu tespit edilmiştir (Erdem ve diğ., 2002:913-920, Emsen ve diğ., 2001:153-176).

5.2. Meslek Seçimi ve Meslek Seçiminde Dikkate Alınan Faktörler

Birinci varsayım doğrultusunda öğrencilerin meslek seçimiyle ilgili tercihlerini önem derecelerine göre sıralamaları istenmiştir.

Tablo 2: Mesleklere Göre Tercihler

		Önem Seviyeleri								Toplam	Cevapsız	Toplam
		1	2	3	4	5	6	7	8			
Devlet Memurluğu	M.F.	24	25	29	27	24	39	25	33	226	15	241
	N.F.	10	10,4	12	11,2	10	16,2	10,4	12,7	93,8	6,2	100
Öğretmenlik	M.F.	9	11	11	10	11	20	43	109	224	17	241
	N.F.	3,7	4,6	4,6	4,1	4,6	8,3	17,8	45,2	92,9	7,1	100
Akademi syenlik	M.F.	4	11	20	20	31	43	71	24	224	17	241
	N.F.	1,7	4,6	8,3	8,3	12,9	17,8	29,5	10	92,9	7,1	100
Kaymakamlık	M.F.	6	18	33	42	41	45	24	15	224	17	241
	N.F.	2,5	7,5	13,7	17,4	17	18,7	10	6,2	92,9	7,1	100
Müfettislik	M.F.	5	13	21	56	49	36	31	13	224	17	241
	N.F.	2,1	5,4	8,7	23,2	20,3	14,9	12,9	5,4	92,9	7,1	100
Bankacılık	M.F.	49	88	34	25	17	5	5	6	229	12	241
	N.F.	20,3	36,5	14,1	10,4	7,1	2,1	2,1	2,5	95	5	100
Muhasebecilik	M.F.	15	18	55	33	45	25	20	16	227	14	241
	N.F.	6,2	7,5	22,8	13,7	18,7	10,4	8,3	6,6	94,2	5,8	100
Kendi isini kurma	M.F.	124	41	24	9	9	8	6	11	232	9	241
	N.F.	51,5	17	10	3,7	3,7	3,3	2,5	4,5	96,3	3,7	100

Tablo 2’ye göre öğrencilerin çok büyük bir çoğunluğu (%78.5), kendi isini ve işletmesini kurma alternatifini ilk üç önem seviyesinde sıralamışlardır. (%51.5’i birinci önem seviyesinde görülmektedir). İlk üç önem seviyesindeki ikinci büyük çoğunluğu %70.9 ile bankacılık almaktadır (Birinci önem seviyesi %20.3, ikinci önem seviyesi %36.3, üçüncü önem seviyesi %14.1). Öğrencilerin %36.5’i muhasebecilik mesleğini, %32.4’ü devlet memurluğunu, %23.7’si kaymakamlığı, %16.2’si müfettisliği, %14.6’si akademisyenliği ve %12.9’u da öğretmenliği ilk üç önem seviyesinde tercih etmişlerdir. Elde edilen sonuçlardan görülmektedir ki, ankete katılan öğrencilerin büyük bir çoğunluğu kendi işletmesini kurmayı tercih ederek girişimcilik eğilimi göstermektedir. Fakat, burada dikkat çeken en önemli husus Kırgızistan için henüz yeni olan iki meslek grubunun ağırlıklı olarak önem düzeylerinin yüksek görülmesidir. Hem “kendi isini kurma”, hemde “bankacılık” Kırgızistan halkının 10 yıl öncesine kadar tanımadıkları fakat özellikle gelişmiş zengin ülkelerde önemli meslek grupları olarak duydukları meslek alternatifleridir. Özellikle “bankacılık” Kırgızistan’da “işletme sahibi olmaktan” çok daha yeni ve tanımsal olarak da çok fazla oturmamış bir

kavramdır. Dikkat çeken ikinci unsur ise “devlet memurluğu” alternatifinin ilk üç önem seviyesinde görülme yüzdesinin dünyada daha fazla statüye sahip olan yüzde sıralamasına göre kaymakamlık, müfettislik, akademisyenlikten çok daha yüksek çıkmış olmasıdır. Her dört mesleğin de aslında birer kamu hizmeti niteliği taşıyor olmalarına karşın özellikle devlet memurluğu alternatifinin daha büyük yüzdeyle önemli görülmesinin içinde sakladığı “devlet” kavramıyla ilişkili olabileceği söylenebilir. Tablo 4’e de bakıldığında görülecektir ki, devlet memurluğu toplumsal statü açısından öğretmenlik, akademisyenlik ve müfettislikten daha fazla puansal değere layık görülmüştür. Her ne kadar kaymakamlık 0.12’lik bir artı farkla devlet memurlugundan yüksek olsa da standart sapma açısından yüksek bir dağılım göstermiştir.

Tablo 3: Mesleki Tercihlerde Etkili Olan Faktörler

		Önem Seviyeleri									Toplam	Cevapsiz	Toplam
		1	2	3	4	5	6	7	8	9			
kar elde etme	M.F	45	58	37	22	25	12	15	7	10	231	10	241
	N.F	8,7	24,1	15,4	9,1	10,4	5	6,2	2,9	4,1	95,9	4,1	100
bağımsız çalışma	M.F	6	28	41	30	28	27	13	13	5	231	10	241
	N.F	9,1	11,6	17	12,4	11,6	11,2	5,4	5,4	2,1	95,9	4,1	100
kisisel tatmin	M.F	5	21	33	46	42	38	15	6	4	230	11	241
	N.F	0,4	8,7	13,7	19,1	17,4	15,8	6,2	2,5	1,7	95,4	4,6	100
toplumsal statü	M.F	7	8	17	32	40	37	46	22	22	231	10	241
	N.F	2,9	3,3	7,1	13,3	16,6	15,4	19,1	9,1	9,1	95,9	4,1	100
kendini geliştirme	M.F	23	20	24	35	34	33	32	20	10	231	10	241
	N.F	9,5	8,3	10	4,5	14,1	13,7	13,3	8,3	4,1	95,9	4,1	100
sabit risk-siz gelir	M.F	27	34	35	25	16	26	37	20	11	231	10	241
	N.F	11,2	14,1	14,5	10,4	6,6	10,8	15,4	8,3	4,6	95,9	4,1	100
grupçalışma masiyapma	M.F	7	5	4	8	14	16	35	67	71	227	14	241
	N.F	2,9	2,1	1,7	3,3	5,8	6,6	14,5	27,8	29,5	94,2	5,8	100
belirli çalışma saatleri	M.F	2	4	7	9	10	26	30	67	73	228	13	241
	N.F	0,8	1,7	2,9	3,7	4,1	10,8	12,4	27,8	30,3	94,6	5,4	100
yüksek ücret alma	M.F	58	52	28	26	23	14	9	11	11	232	9	241
	N.F	24,1	21,6	11,6	10,8	9,5	5,8	3,7	4,6	4,6	96,3	3,7	100

Öğrencilerin mesleki tercihleri belirlendikten sonra gelecekte yapacakları işlerde hangi faktörlere ne derecede önem verdikleri tespit edilmeye çalışılmıştır. Bu

alternatiflerden özellikle kar elde etme istegi, bagimsiz çalisma istegi, grup çalismasi yapma, kendini gerçeklestirme faktörleri girişimcilik olgusuyla dogrudan ilgilidir. Çünkü girişimciler işletmelerinin devamliligi için kar elde etme istegi içerisindedirler. Kâr elde etmek onların aynı zamanda somut başarı göstergeleridir. Girişimcilerin bir diğer özelliği emir almaktan hoşlanmamaları ve bagimsiz çalismayı tercih etmeleridir fakat girişimciler işletmelerindeki farklı çalisma gruplarıyla, müşteri gruplarıyla ve işletmenin diğer ortaklarıyla grup çalismasi içerisinde olmalıdır. Bütün bunların sonucunda da girişimciler kendi yapabileceklerinin en iyisini yapma, daha farklı ve yeni olanı ortaya çıkarma bir başka ifadeyle kendini gerçeklestirme eğilimi gösterirler.

Kendini gerçeklestirme aynı zamanda girişimcilerin başarı elde etme güdüleriyle de yakından ilgilidir.

Tablo 3 göstermektedir ki, ankete katılan öğrencilerin %58.2’sinin kar elde etme istegi ilk üç önem seviyesindedir (4. Varsayım dogrulanmıştır). Hemen ardışira ve kar elde etme istegine çok yakın oranda yer alan faktör yüksek ücret almaktır. “Kar elde etme istegi dogrudan girişimcilikle ilgili olmakla beraber “yüksek ücret alma istegi” bir iş yerinde çalisın olup, orada maaş yada ücret karşılığında çalismakla ilgilidir. Üçüncü ilk üç önem seviyesindeki çoğunluğu girişimciliğin bir faktörü olan bagimsiz çalisma alternatifi almakla beraber (%47.7) %39.8 ile ilk üç önem seviyesindeki dördüncü yüzde oranı “sabit risksiz gelir elde etme” istegine aittir. Açıktır ki bu alternatifi gerçeklesmesi bir işletmenin çalisani olmaya bağlıdır. Girişimciler işe risk alan kişilerdir. Girişimciliğin bir diğer önemli özelliği olan “kendini gerçeklestirme alternatifi” de oldukça düşük önem seviyesinde çıkmıştır. Öğrencilerin Tablo 4’te 7.20 ortalamaıyla en fazla devlet memurluğunda buldukları “toplumsal statü alternatifi” Tablo 3’de düşük önem düzeyinde görmektedirler. Bununla beraber, girişimciliğin önemli bir diğer kriteri “grup çalismasi” alternatifi de oldukça düşük önem seviyesinde kalmaktadır.

Öğrencilerin hangi mesleklerin hangi kriterleri içerdiği özellikle girişimciliğin hangi faktörleri gerektirdiğini (ikinci varsayım) nasıl düşündükleri Tablo 4’te tespit edilmeye çalisılmıştır Tablo 4’te herbir meslek grubunun meslek tercihlerini yaparken dikkate alınacak kriterlerle karşılaştırılıp 0’dan 10’a kadar puanlandirmaları istenmiştir.

Tablo 4: Mesleklerin beklentileri karşılmasına yönelik puanlama

		Devlet Memurluğu	Öğretmenlik	Akademisyenlik	Kaymakamlık	Müfettişlik	Bankacılık	Muhasebecilik	Kendi isini kurma	Diğer
Kâr elde etme	Mean	4,99	3,93	4,38	6,04	6,51	7,77	6,83	7,99	6,84
	Std.D.	2,90	2,61	2,43	2,29	2,44	2,18	2,20	2,56	3,00
Bağımsız çalışma	Mean	3,32	4,18	5,46	4,73	5,09	5,37	5,24	8,01	7,10
	Std.D.	3,21	2,86	2,97	2,92	2,76	2,66	2,79	2,82	2,95
Kisisel tatmin sağlama	Mean	4,51	4,87	6,22	5,36	5,53	6,57	5,53	7,64	7,00
	Std.D.	2,88	2,86	2,92	2,48	2,54	2,36	2,35	2,62	3,18
Kendini gerçekleştirme	Mean	5,59	5,37	6,81	6,04	6,18	6,85	5,99	7,85	6,95
	Std.D.	3,02	2,81	2,58	2,38	2,56	2,30	2,37	2,67	3,32
Sabit-risksiz gelir	Mean	6,25	5,46	5,22	6,05	5,98	6,23	6,25	5,37	4,40
	Std.D.	3,35	3,29	2,85	2,61	2,86	2,73	2,52	3,55	3,17
Grup çalışması	Mean	6,94	7,18	5,64	5,96	5,41	6,33	5,43	5,65	6,25
	Std.D.	2,78	2,91	3,04	2,93	2,84	2,65	2,74	3,19	3,32
Düzenli çalışma saati	Mean	7,11	7,15	5,95	6,19	5,69	6,67	6,60	4,84	5,43
	Std.D.	3,10	2,73	5,45	2,46	2,67	2,69	2,85	3,13	3,25
Toplumsal statü	Mean	7,20	5,81	6,30	7,32	6,43	7,07	6,72	7,11	6,38
	Std.D.	2,84	2,98	2,87	4,35	2,60	2,54	2,20	2,63	3,32
Yüksek ücret	Mean	6,15	5,63	5,67	6,74	6,96	8,14	7,33	8,57	6,50
	Std.D.	3,19	3,29	2,97	2,63	2,58	2,14	2,37	2,45	3,44

“Kâr elde etme”, “bağımsız çalışma”, “kisisel tatmin sağlama”, “kendini gerçekleştirme” ve yüksek ücret alma alternatiflerini en fazla karşılayan meslek “kendi isini kurma” alternatifi olmuştur. Yüksek ücret almak sadece bir örgütte maaşlı veya ücretli çalışan kişiler için geçerli olmakla beraber burada elde edilecek gelir olarak algılandığı açıktır. Grup çalışması açısından “kendi isini kurma” (5.65), öğretmenlik (7.18), bankacılık (6.33) ve devlet memurluğuna (6.94) göre düşük düzeyde kalmıştır. Buda göstermektedir ki, kendi isini kurma (girisimcilik) bu meslek gruplarına göre bireysel algılanmaktadır. Toplumsal statü açısından devlet memurluğu ve kaymakamlık; düzenli çalışma saatlerinde, devlet memurluğu ve öğretmenlik; sabit risksiz gelirin elde edilmesinde de muhasebecilik, devlet memurluğu ve kaymakamlık diğerlerine göre yüksek düzeyde değerlendirilmiştir. Bu doğrultuda üçüncü varsayımda ifade edilen devlet memurluğunun toplumsal statüye sahip olduğu kanısı doğrulanmıştır. Bu varsayımın devamında girişimciliğin toplumsal açıdan daha fazla

statüye sahip olacağı düşünülmüş fakat bu varsayım elde edilen sonuçlarla desteklenmemiştir.

5.3. Girişimcilik Engel Olarak Görülen Faktörler

Öğrencilere “ileride kendi işletmemi muhakkak kuracağım” düşüncesine ne ölçüde katıldıkları sorulmuştur. Elde edilen sonuçlar Tablo 5 'te verilmektedir.

Tablo 5: Gelecekte Kendi İşletmesini Kurma Eğilimi

	M.F.	N.F.
Asla düşünmüyorum	9	3,7
Çok fazla düşünmüyorum	34	14,1
Kararsızım	29	12,0
Çoğunlukla düşünüyorum	54	22,4
Kesinlikle düşünüyorum	108	44,8
Toplam	234	97,1
Cevapsız	7	2,9
Toplam	241	100,0

Öğrencilerin %67.2'si belirli bir süre işgören olarak çalıştıktan sonra gelecekte kendi işletmelerini muhakkak kurma fikrine çoğunlukla ve tamamen katılmaktadırlar. Bu fikri asla düşünmeyen ve çok fazla düşünmeyenlerin oranı % 17.8'dir. % 12'si ise bu konuda kararsız kalmıştır. Bu anlamda birinci varsayım bir kez daha doğrulanmıştır.

Tablo 6: İleride Kendi İşletmesini Kurmada Karşılıklı Muhtemel Engeller

	Sermaye eksikliği		Eğitim kurumları yeterliliği vermiyor		Örgütlerin ve bireysel davranış modelinin olmaması		Devlet politikaları		Gelişmekte olan ülkelerin rekabet şansının olmaması	
	M.F.	N.F.	M.F.	N.F.	M.F.	N.F.	M.F.	N.F.	M.F.	N.F.
1	113	46,9	22	9,1	20	8,3	45	18,7	23	9,5
2	32	13,3	44	18,3	39	16,2	59	24,5	33	13,7
3	25	10,4	47	19,5	60	24,9	43	17,8	32	13,3
4	25	10,4	61	25,3	54	22,4	39	16,2	26	10,8
5	21	8,7	37	15,3	33	13,7	24	10,0	97	40,2
Toplam	216	89,6	211	87,6	206	85,5	210	87,1	211	87,6
Cevapsız	25	10,4	30	12,4	35	14,5	31	12,9	30	12,4
Toplam	241	100	241	100	241	100	241	100	241	100

Öğrencilerin gelecekte kendi işletmelerini kurmaları durumunda karşılasacakları engeller önemlerine göre yukarıda Tablo 6'da sıralanmıştır. Tablo 6'ya göre işletme kurmakta karşılaşılan ilk iki önem seviyesinde en önemli görülen problem sermaye eksikliğidir (%60.2), aynı önem seviyelerinde ikinci çoğunluk %43.2 ile devlet politikalarıdır. Tablo 4'te kar elde etme isteginin ve yüksek ücret alma isteginin diğer faktörlere göre önemli görülmesi ve işletmeyi kurmada en büyük engel olarak sermaye eksikliğinin görülmesi, Kırgızistan'daki geleceğin girişimcileri için paranın çok önemli bir faktör olduğunu da ortaya koymaktadır. Bu bağlamda sermaye eksikliği ve devlet politikalarının işletme kurmaya engel teskil edeceğine dair 5. varsayım doğrulanmıştır fakat varsayımın devamında bireysel davranış modellerinin olmamasının da büyük bir çoğunlukla kabul edileceği düşünülmüş olmasına rağmen bu oran düşük düzeyde kalmıştır.

6. Sonuç

Pek çok araştırmada girişimciliğin başarı ihtiyacıyla ilgili olduğu tespit edilmiştir. Başarı güdüsü bireyleri girişimci olmaya yöneltmektedir. Birey ile girişimcilik açısından düşünülen bu bağlantının toplum ve girişimcilik açısından düşünülmesi de mümkündür. Bu günükelerin gelişme süreci girişimcilik gücüne bağlıdır. Böylece ülkelerin ve toplumların başarıma isteği onları girişimciliğe yöneltecektir. Kırgızistan geçmişinde demir perdelere bürünmüş geniş bir coğrafyanın ve otoriter gücün bir parçası iken, bugün bağımsız, kendi ayakları üzerine durması gereken ve varlığını sürdürme mücadelesini tek başına verecek bir ülkedir. Başka bir ifadeyle Kırgızistan varlığını korumayı ve gelişmeyi basarmalıdır. Kırgız halkının başarıları girişim eğilimlerine ve bu eğilimleri eyleme dönüştürme becerilerine bağlıdır. Literatür araştırması ve yapılan gözlemler sonucunda Kırgızistan'ın henüz geçiş dönemini tamamlamadığı görülmektedir. Alistikleri eski sistemin kalıntıları ve yeni tanındıkları fakat, hala yabancıları oldukları kapitalist sistemin değerleri arasında ne olması gerektiği konusunda net bilgilere ve davranış kalıplarına sahip olamamışlardır. Anket yapılan öğrencilerin "kar elde etme" ve "yüksek ücret alma" alternatifleriyle ilgili sonuçları ve bir işletme kurulurken karşılasacakları en büyük engelin sermaye olduğuna dair inançları onların kapitalist sistemin gerçeği; "para kazanma", "paraya sahip olma" ve "paranın gerekliliği" anlayışları ve istekleriyle karşı karşıya kaldıklarının göstergesi olmaktadır.

Öğrencilerin çok büyük bir kısmı yeni sistem içerisinde girişimciliğin ne kadar önemli olduğunu anlamışlardır. Bu sebeple de kendi işlerini ve işletmelerini kurma isteği içerisinde oldukları. Kendi işini kurma alternatifini diğer meslek dallarıyla

karsılaştırıldığında, en büyük farka “bağımsız çalışma”yi sağlama bakımından sahip oldukları görülmektedir. Bundan 10 yıl öncesine kadar ihtiyaçlarının ne olacağının ve neyi nasıl yapacaklarının devlet tarafından belirlendiği sistemin anne babaları tarafından yetistirilen ve çocukluklarının bir dönemini bu sistem içerisinde geçiren gençlerin çoğunluğu girişimciliği diğer mesleklere göre daha fazla önemsemekte ve gelecekte kendi işletmesini kurmayı düşünmektedir. Aynı gençler meslek tercihlerinde etkili olan faktörler açısından bağımsız çalışmayı, kar elde etme ve yüksek ücret alma kriterlerinden sonra üçüncü büyük yüzde payıyla (ilk üç önem seviyesinin toplamı) önemli görmektedirler. Bununla beraber, meslek tercihlerini girişimcilikten yana yapan bu gençler kar elde etme ile girişimcilik ve yüksek ücret alma ile girişimcilik için yaptıkları değerlendirmeyle, diğer birkaç meslekle (muhasibecilik, bankacılık, müfettislik, kaymakamlık) bu faktörler açısından yaptıkları değerlendirmede birbirlerine yakın bir puanlandırma yapmışlardır. Halbu ki, girişimcilik ile bağımsız çalışma arasındaki değerlendirme diğer meslek grupları ve bağımsız çalışma faktörüne göre çok daha yüksek çıkmıştır. Bu durum gerçekte, öğrencilerin girişimciliği bağımsız çalışmayı en fazla sağlayan meslek olarak gördüklerini ifade etmekle beraber, büyük bir çoğunlukla ve yüksek önem düzeyinde girişimciliği seçen bireylerin aynı zamanda “bağımsız çalışmayı” da tercih ettiklerini ve bunu para kazanma isteklerine yakın düzeyde istediklerini ortaya koymaktadır.

İlgi çeken bir diğer sonuç devlet memurluğu ve kar elde etme arasındaki bağlantının 5 puan olarak gösterilmesi başka bir ifadeyle devlet memurluğunun orta düzeyde kar doğurduğuna inanılmasıdır. Halbuki, devlet memurluğu biçimsel ve kanuni olarak davranıldığında hiçbir şekilde kar getirme sansına sahip değildir. Benzer şekilde akademisyenlik, kaymakamlık ve müfettislik mesleklerinde de aynı bağlantıya rastlamamız ilginç bir sonuçtur. Bir Kırgız atasözünde ifade edildiği gibi “Altın görürse melek dahi yoldan çıkar (Altın körse, beriste coldan çigat)” (**Gökdağ, 1999:130-167**) sözünde olduğu gibi biçimsel açıdan böyle bir durumun imkansızlığı gayri resmi bir kazancın varlığıyla mümkün olacaktır. Ankete katılan öğrencilerin adı geçen meslekler ve kar elde etme istegi arasında gördükleri bu bağlantı ve aynı zamanda devlet memurluğunun diğer meslek gruplarıyla değerlendirildiğinde yüksek toplumsal statü sağladığına inanılması girişimcilik ve diğer meslek grupları, özellikle devlet memurluğu arasında kapsamlar, kurallar ve davranış kalıpları arasında tam bir farklılığın ve anlayışın oluşturulmadığını göstermektedir.

Sonuç olarak denilebilir ki, geleceğin meslek sahipleri girişimcilik eğilimine sahip olmakla beraber ve girişimciliği önem ve kapsam olarak çoğunlukla kavramış olmalarına rağmen diğer mesleklerle yaptıkları karşılaştırmalarda henüz girişimciliği fikirselsel ve eylemsel açıdan bütün kapsamiyle anlamlandıramamışlardır. İktisadi ve siyasi olarak yaşanan geçiş süreci gibi girişimcilik zihniyetinin yerleşmesinde de

geçiş aşaması yaşanmaktadır. Elbette ki, bir dönem içerisinde on binle ifade edilen rakamlarla emek ve beyin gücünü göç veren, yeni bir sistemi tanıyıp yaşamaya çalışan ve pek çok kaynaga komşu ülkelere göre daha az sahip olan Kırgızistan halkının psiko-sosyal açıdan girişimcilik ruhunu ve zihniyetini hemen oturtması mümkün değildir. Girişimcilik her şeyden önce yenilikleri ve farklılıkları yaratma cesaretini, alışkanlığını ve mantığını gerektirmektedir. Bu açıdan anketimize katılan öğrencilerin kendi işini ve işletmesini kurma alternatifini yüksek oranda ve yüksek önem düzeyinde seçmeleri ve girişimciliğin gerektirdiği faktörleri kısmen de olsa algılamış olmaları onların gelecekte girişimde bulunma eğilimine sahip olduklarını göstermektedir. Toplumsal kalkınmanın ve ekonomik bağımsızlığın sağlanması için bu gücün varlığı oldukça önemlidir.

KAYNAKLAR

- AKAYEV Askar., (1997), “Kırgızistan, Geçmişte, Bugün ve Gelecekte”, **Türk Dünyası**, Özel Sayı II, yıl:3, sayı:16.
- BUDAK Feyzullah., (1997), “Kırgızistan’ın Dünü Bugünü Yarını”, **Türk Dünyası** Özel Sayısı II, yıl:3.
- CÜCELOĞLU Dogan., (2001), **Yeniden İnsan İnsana** , 25. Basım, Remzi Kitabevi.DEMİR Osman., (1996), “Marksizmin Ardından”, **Bilgi**, sayı: 1.
- DİNÇER Ömer., (1998), **Stratejik Yönetim ve İşletme Politikası**, 5. Baskı, Beta, İstanbul.
- EMSEN Selçuk Ö., Ömer Yılmaz ve Sema Çınar., (2001), “Genç Nesilde Mesleki Eğilimler ve Girişimcilik: Ampirik Bir Çalışma”, **Verimlilik Dergisi**, MPM Yayını, Sayı: 1.
- ERDEM Ferda, Nuray Atsan, Beykan Çizel ve Kadriye Karakas., (2002), “Girişimcilik Eğilimine Sahip Üniversite Öğrencilerinin Başarıya İhtiyacı ve Kontrol Odaklı özelliklerine Yönelik Bir Araştırma”, **10. Yönetim Organizasyon Kongresi Bildiri Kitabı**, Antalya.

152 **KIRGIZISTAN BİSKEK'TEKİ ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNİN
GİRİŞİMCİLİK EĞİLİMLERİ ÜZERİNE YAPILAN BİR ÇALIŞMA**

GÖKDAG Bilgehan A., (1999), "Kirgiz Atasözleri", **Türk Dünyası Arastirmalari**, 10. Yil Özel Sayisi.

GUMPEL Werner., (1994), "Orta Asya Türk Cumhuriyet'lerinde Ekonomik ve Politik Gelisme" **Avrasya Etüdleri**, TİKA, Cilt:1, Sayi:2.

IRMIS Ayse ve Ö. Selçuk Emsen., (2002), **Iktisadi Gelismede Girişimcilik: Denizli ve Erzurum Örneği**, Beta, Istanbul.

KALAMBEKOVA Bahtigül., (1996), "Kirgizistan: Nereden Nereye ve Nasıl", Bilig, sayi:2.

KOICHUYEV Turar., "Sovyet Sonrasi Dönemde Orta Asya'nin Dünya Toplumuna Giriş", **Avrasya Etüdleri**, TİKA.

Center for Social an Economic Research in Kyrgyzstan

Kyrgyz Economic Outlook, 3/2001.